

ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ – середовище безпосереднього і опосередкованого впливу на дитину на мікрорівні: сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, що утворює умови життєдіяльності особистості, передачі їй суспільно-історичного досвіду людства і національної культури, впливає на формування її фізичних, психічних і соціально-адаптивних можливостей, процесів і повноту творчої самореалізації. Такими можуть бути окремо взяті конкретні середовища, а також їх сукупність як цілісна система взаємопов'язаних компонентів виховного впливу на особистість, що утворює виховний простір. Конкретними В. с. і одночасно компонентами цілісної системи виховання є: середовище сім'ї (її мікроклімат, господарсько-побутовий устрій, спосіб життя, ціннісні орієнтації, внутрішньосімейні зв'язки, особливості спілкування батьків і дітей між собою та батьків з дітьми, розподіл і якість виконання членами сім'ї соціальних ролей, якість виконання сімейних функцій тощо); середовище *держ. закладів виховання* (дитячий будинок, будинок дитини, дитячий

будинки-інтернат та ін.); середовище *освітніх закладів*, у тому числі спеціальних (загальноосвітніх шкіл-інтернатів, дошкільних навч. закладів, загальноосвітніх навч. закладів, закладів позагальноосвітньої освіти, закладів вищої освіти та ін.); середовище *вулиці* (групи ровесників, неформальні групи і об'єднання); *інформаційне* середовище (сукупність впливу засобів масової інформації та комунікації: радіо, телебачення, Інтернет-мережі, друкованої продукції та ін.). Кожне із В. с. має свої змістові характеристики та специфічні особливості впливу на свідомість, чуттєву сферу, моделі поведінки, ціннісні орієнтації особистості. Для кожного з них характерні свої типові умови, які суттєво впливають на соціальний розвиток і виховання дитини. Вони можуть бути: сприятливими, тобто такими, що забезпечують повноцінність розвитку особистості і стимулювати до кращих самопроявів; нейтральними, байдужими, де кожен живе, співіснує сам по собі; агресивними, такими що подавляють особистість і не дозволяють їй реалізувати себе і свої потенції у кращих проявах.

В. с. характеризується *виховним потенціалом*, що розкривається через особливості оточуючого соціокультурного середовища, соціально-пед. умов і сукупність можливостей і засобів, які використовуються у вихованні дитини як особистості. Найбільш суттєвий вплив на дитину мають *субкультурні фактори*, тип виховання, *особистісні якості* учасників виховної взаємодії, *статус* дитини у конкретному середовищі, а також вікові та індивідуальні можливості її сприйняття.

Лит.: 1. Алексеенко Т. Ф. Виховне середовище // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України. Кремень В. Г. (ред.). Київ: Юрінком Інтер, 2008. 2. Алексеенко Т. Ф., Малиношевський Р. В. Формування цілісного виховного середовища дитини у педагогічній спадщині В. Сухомлинського: монографія. Хмельницький: Поліграфіст-2, 2012.

Т. Ф. Алексеенко